

EMLÉKTÁBLA-AVATÓ BESZÉD SZEGVÁRON

Elmondta: FARKAS GYULA

József Attila Tudományegyetem Embertani Tanszéke, Szeged

FARKAS, GY.: *Inaugural Address at Szegvár.*

Tisztelt ünneplő közönség!

Magyarországon nem nagyon sok azoknak a kisebb településeknek a száma, amelyek azzal dicsekedhetnek, hogy a hazának neves személyiséget adtak. A mai naptól ezek között számon tartják majd Szegvár nagyközséget is, ahol 1885. április 1-én, egy egyszerű család fiúgyermekékként született meg BARTUCZ LAJOS, akinek a neve a magyar antropológia történetébe kitörölhetetlenül be van írva.

De mit is tett ő, hogy ma emléktábla avatására késztet bennünket?

A szegvári elemi iskola kitűnő tanulója középiskolai tanulmányait is kitűnően befejezve iratkozott be a budapesti tudományegyetemre, hogy természetrajz—földrajz szakos tanári diplomát szerezzen. Itt ismerte meg az ember-tan világhírű oktatóját, TÖRÖK AURÉL professzort, aki megszerettette vele azt a tudományt, amely az élővilág legérdekesebb és legproblematikusabb élőlényének, az embernek a tanulmányozásával foglalkozik. BARTUCZ LAJOS érdeklődését először a csontvázak jellegei keltették fel, és ebből írta meg 1908-ban első tudományos munkáját. Majd az emberméréstan kötötte le figyelmét, és ebből készítette el azt a munkát, amelynek alapján a budapesti egyetem magántanára lett. Ekkor már egyértelműen elkötelezte magát a tudomány iránt, amit az is bizonyít, hogy embertani társaság, múzeum, folyóirat szervezésébe kezdett. De ezt az igyekezetét megakadályozta az, hogy 1920-ban, az akkor már adjunktusként dolgozó BARTUCZ LAJOSnak nem engedték meg, hogy tovább oktathasson az egyetemen. Ez a válságos idő néhány évet elvett ugyan tudományos életéből, de azt nem tudta kettétörni. A Néprajzi Múzeumban keresett és talált lehetőséget arra, hogy a régészek ásatásaiából származó csontvázakat összegyűjtse, a gyermekek növekedését tanulmányozza, a felnőtt magyarság jellegeit vizsgálja.

Igazi lehetőséget azonban csak akkor kapott, amikor 1940-ben a szegedi Egyetemen megbízták az Embertani Intézet vezetésével. Itt kezdte igazán kifejteni tehetségét 55 éves korában, akkor, amikor már más ember a pihe-nésre gondolna. Oktatott, gyűjteményt, tudományos társaságot, kutatóhelyet, folyóiratot szervezett, és még arra is volt ideje, hogy közben a gazdátlanul maradt budapesti egyetemi tanszék vezetését is ellássa, az ottani hallgatónak is tartson előadásokat.

1959-ben átvette a budapesti tanszék vezetését, a szegedire pedig egyik volt tanítványát, LIPTÁK PÁLT nevezték ki. A magyar antropológia történetében

ez nagy esemény volt. Kinevezett vezetője lett a budapesti tanszéknek, amelynek TÖRÖK AURÉL 1912-ben bekövetkezett halála óta nem volt állandó professzora.

BARTUCZ professzornak több mint 200 közleménye jelent meg, nagyon sok azoknak a sajtócikkeknek is a száma, amelyek munkásságát méltatták. Csupán négy könyvet írt, melyek közül legjelentősebb a prehisztorikus trepanációval és orvostörténeti vonatkozású sírletekkel foglalkozó — sajnos már csak — posztumusz munkája. Cikkei között azonban tapasztalatának eredményeit adta közre, és egyéni módon tudta felkelteni az érdeklődő figyelmét. Az „ebagos” gyermekről, a „kutyafejű tatár birodalmáról” írt cikke minden bizonnyal éppúgy felkeltette a kortárs olvasó figyelmét, mint azok a cikkei, melyekben a „köcsögbetemetkezés” szokásáról vagy éppen az emberi orr jellegeiről írt „Ami az orunkra van írva” címmel. Ezek a munkák főként a szakma iránti érdeklődés felkeltését célozták, de bennük mindig tükröződik

az alapos előtanulmány, mely írásukat megelőzte. Napjainkban megjelenő számos, hasonló témakörrel foglalkozó, erősen vitatható színvonalú ismeretterjesztő cikk vagy könyv aligha jelenne meg, ha bíráló szavát felemelhetné.

1965-ben, 80. születésnapját ünnepelték tanítványai, tisztelői, köszöntötték az idős professzort, és senki sem gondolta, hogy egy év múlva ennek a nagy tudósnek a temetésére kell ismét összegyűlniük. De 1966. június 4-én Budapesten meghalt a magyar antropológia nesztora, aki életének 81. évéből a jelentősebb részt a tudománynak szentelte.

Ma, száz évvel születése után, ismét felidézzük BARTUCZ LAJOS életútját. Tanítványai, volt munkatársai, újból tisztelegnek emléke előtt. Külön megtisztelő számomra, hogy szülőfalujában én emlékezhetek meg róla, volt professzoromról, akinek örökébe léphettem, s akinek emlékét, előadásainak élményét a mai napig sem feledtem. Volt szobájának falán, mai munkaszobámban, ma is ott van az arcképe, mely mindig emlékeztet reá.

BARTUCZ LAJOS egyik emléktábláját szülőfalujának iskolájában helyezzük el, ami talán emlékeztetheti a mai ifjúságot is arra, hogy érdemes a tehetséget kibontakoztatni, és nem kell az élet nehézségei előtt megtorpanni.

Ezekkel a gondolatokkal szeretném átadni Szegvár vezetőinek BARTUCZ LAJOS antropológus professzor emléktábláját, kérve, hogy őrizzék olyan szeretettel és gonddal a közösség egyik tagjának emlékét, amilyen szeretettel és gonddal igyekezett ő is megismerni hazájának népét.

*

(Elhangzott Szegváron 1985. március 30-án.)

A szerző címe: DR. FARKAS GYULA
Author's address: JATE Embertani Tanszéke
Szeged, Egyetem u. 2.
H-6701

